

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-153-161

УДК 340.1

Т. І. ТАРАХОНИЧ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0002-1586-5088

ВИКОРИСТАННЯ НОРМ ПРАВА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У статті акцентовано увагу на проблемі реалізації норм права, її формах і на такому їх різновиді, як використання. Підкреслено, що форми реалізації норм права зумовлені специфікою правових норм, засобів правового впливу на поведінку суб'єктів, а також особливостями суспільних відносин, які регулюються правом. Зазначено, що використання – це форма реалізації уповноважувальних (дозвільних) норм, що здійснюється суб'єктами права за власною ініціативою через активну діяльність або бездіяльність. Охарактеризовано особливості використання норм права в період воєнного стану.

Ключові слова: воєнний стан, реалізація норм права, форми реалізації норм права, дотримання норм права, виконання норм права, використання норм права.

Tarakhonych Tetiana. The use of legal norms as one of the forms of law enforcement during martial law

The article focuses on the problem of the implementation of legal norms, its forms, and such a variety of them as use. It is emphasized that the forms of implementation of legal norms are determined by the specificity of legal norms, means of legal influence on the behavior of subjects, as well as the peculiarities of social relations regulated by law. It is noted that use is a form of implementation of authorizing (permissive) norms, which is carried out by subjects of law on their own initiative through active action or inaction. The peculiarities of the use of legal norms during martial law are characterized.

Keywords: martial law, implementation of legal norms, forms of implementation of legal norms, compliance, execution, use.

Постановка проблеми. У процесі правотворчості приймається цілий ряд норм права, які впорядковують суспільні відносини, складовими яких є суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Прийняті норми права втілюються в життя та поведінку суб'єктів через певні форми реалізації (дотримання, виконання, використання) ґрунтуючись на таких способах правового регулювання, як заборони, дозволи та зобов'язання.

* **Tarakhonych Tetiana**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

На процес реалізації норм права впливає ціла низка чинників, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Серед об'єктивних чинників особливої ваги та значення набуває саме воєнний стан, який кардинально впливає не лише на процес ухвалення нормативно-правових актів, що часто характеризується швидкими темпами їх прийняття та іноді може призводити до їх суперечливості, колізійності, інколи навіть фрагментарності, а також може впливати на процес їхньої реалізації.

Поряд з цим суспільні відносини постійно зазнають змін, з'являються нові виклики, пов'язані з необхідністю забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної та інформаційної безпеки, прав і свобод людини та громадянина тощо, що також потребує швидких рішень і рішучих змін як у процесі правотворчості, так і правореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації норм права, форм реалізації норм права, такої форми реалізації, як використання була предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Особливої актуальності зазначена проблема набула в період воєнного стану та пов'язана з особливостями використання прав і свобод людини та громадянина та необхідністю їх обмеження в деяких випадках. Загальні питання реалізації норм права, особливості форм її реалізації та механізму її забезпечення були предметом розгляду таких вчених, як: С. В. Бобровник, О. Л. Богініч, М. О. Борисенко, М. Г. Братасюк, М. Д. Гнатюк, Ю. Л. Власов, Т. О. Дідич, О. І. Донченко, О. В. Легка, Б. В. Малишев, О. В. Москалюк, В. І. Семчик, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, А. М. Перепелюк, В. І. Риндюк та ін.

Вагомий внесок у розуміння поняття механізму застосування норм права на дисертаційному рівні зробила А. М. Перепелюк¹. На рівні окремих наукових публікацій слід згадати науковий доробок Н. М. Пархоменко, яка розглядала реалізацію права як категорію права та явище соціальної дійсності². У вітчизняній доктрині права проблемі застосування норм права приділяли увагу Б. М. Малишев і О. В. Москалюк у своєму навчальному посібнику «Застосування норм права (теорія і практика)»³. Зміст реалізації норм права та основні його форми, а також правовий механізм реалізації права характеризував В. І. Семчик⁴ тощо.

Метою дослідження є виявлення особливостей використання норм права в період воєнного стану. Серед завдань, які необхідно вирішити, заслуговують на увагу такі: визначити поняття використання норм права як однієї з форм реалізації норм права, з'ясувати особливості її застосування в період воєнного стану.

Враховуючи зазначене, необхідно враховувати найважливіші наукові підходи у процесі вивчення категорій «реалізація норм права», «форми реалізації норм права», використання норм права як одна із форм реалізації норм права та її застосування в період воєнного стану. Так, феноменологічний і герменевтичний методологічні підходи дають змогу охарактеризувати зазна-

чені категорії на понятійному рівні та виокремити їх особливості. Застосування діяльнісного підходу сприяє вибору тих чи інших форм реалізації норм права, а саме: дотримання, виконання, використання, а також виокремити особливості такої форми реалізації норм права, як використання крізь призму воєнного стану. Поряд з науковими підходами особливої ваги та значення набувають методи наукового пізнання, яким належать важливі місце і роль у процесі використання різних форм реалізації норм права, а саме: діалектичного методу пізнання, який ґрунтується на законах і категоріях діалектики; формально-логічного, системного тощо. Слід відзначити, що поряд із запропонованими науковими підходами та методами наукового пізнання також потребують використання науково обґрунтовані принципи наукового пізнання (науковості, історизму, об'єктивності, достовірності тощо).

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку наукових знань особливої ваги та значення набуває необхідність переосмислення наукових поглядів щодо реалізації норм права як складової правової доктрини, а також форм її реалізації (дотримання, виконання, використання). У зв'язку з запровадженням у нашої державі воєнного стану використання норм права набуває певних особливостей.

Насамперед слід підкреслити, що «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»⁵.

У межах правового режиму воєнного стану, незважаючи на складні життєві умови, процес правореалізації все ж залишається стабільним та набуває динамічного характеру, що зумовлено соціальною сутністю правореалізаційної діяльності та її природою. На думку Н. М. Пархоменко, «процесуальна сутність правореалізації як явища соціальної дійсності та категорії права характеризує динамічний аспект права, відбувається переважно шляхом здійснення певних дій, відповідно до певного порядку, що забезпечує передбачуваність, послідовність і стабільність правової поведінки суб'єктів суспільних відносин. Це дає змогу цим суб'єктам реалізовувати свої інтереси в межах правового поля»⁶.

Слід підкреслити, що реалізація норм права є певним процесом втілення норм права суб'єктами суспільних відносин у повсякденне життя та юридичну практику. Зазначене надає можливість класифікувати реалізацію норм

права за певними критеріями, а саме: «за суб'єктами (індивідуальна і колективна); за характером дії (поведінки) суб'єктів права (активне здійснення певних дій і пасивне утримання від здійснення деяких варіантів поведінки); залежно від методів, якими забезпечується реалізація (добровільна та примусова); за способами правового регулювання (дозволи, заборони, зобов'язання) – використання, дотримання і виконання»⁷.

Поряд з цим слід погодитися з думкою вчених, що «правові норми реалізуються в різних формах. Це зумовлено низкою обставин: а) різноманітністю змісту і характеру суспільних відносин, що регулюються правом; б) відмінністю засобів впливу права на поведінку людей; в) специфікою змісту норм права; г) статусом того чи іншого суб'єкта в загальній системі правового регулювання; г) формою зовнішнього прояву правомірної поведінки»⁸.

Форми реалізації норм права, а саме дотримання, виконання та використання тісно взаємозв'язані з певними видами норм права (заборонні, зобов'язальні та уповноважувальні) та способами правового регулювання (заборони, зобов'язання та дозволи). Зазначені форми реалізації норм права співвідносяться з певними різновидами норм права, мають безпосередній характер і місце тоді, коли суб'єкти суспільних відносин утримуються від учинення певних дій, або здійснюють активні дії по виконанню певних обов'язків, чи на власний розсуд реалізують суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Акцентуємо увагу на такій формі реалізації норм права, як використання. На думку вітчизняних вчених, використання є формою реалізації уповноважувальних норм права. Вона являє собою добровільне здійснення особою своїх прав і втілюється як у діях, активній поведінці, так і в бездіяльності, пасивній поведінці⁹. Цю думку поділяє В. І. Семчик, підкреслюючи, що використання – це така форма реалізації права, яка виражається у здійсненні можливостей, що випливають із дозволів. Характерною рисою цієї форми реалізації є активна поведінка суб'єктів права, право на свою активну поведінку та використання наданих правових можливостей¹⁰.

Тож використання – це форма реалізації норм права, за якої суб'єкти права добровільно здійснюють надані їм суб'єктивні права, які закріплені в диспозиції правової норми.

Серед особливостей використання норм права слід зазначити такі: це одна із форм реалізації норм права; відтворює диспозитивний характер правового регулювання; є активною поведінкою суб'єктів; здійснюється суб'єктами шляхом їх добровільного волевиявлення; невикористання норми права не зумовлює негативних наслідків чи юридичної відповідальності.

Отже, реалізація норм права залежить від упорядкованості суспільних відносин, їх урегульованості та спрямована на втілення приписів правових норм у реальному житті через правомірну поведінку суб'єктів шляхом дотримання, виконання чи використання норм права, а також застосування в процесі діяльності державно-владних органів. Форми реалізації норм права

зумовлені специфікою правових норм, засобів правового впливу на поведінкою суб'єктів, а також особливостями суспільних відносин, які регулюються правом.

Також, аналізуючи типи та форми реалізації норм права, слід констатувати, що за цими усталеними конструкціями завжди стоять люди як суб'єкти права. «Людина як соматична істота детермінована своїм матеріальним субстратом, який опосередковано впливає на психіку через «спонування», мотиви й афекти. «Спонування», що викликаються в людини її соматичною організацією, можуть стати предметом емоцій і рефлексії, отже, і предметом свідомого цілепокладання. У цьому випадку виникає намір вчинку»¹¹. Тим самим суб'єкти права можуть утримуватися від вчинення певних дій, які заборонені нормою права, або здійснювати активні дії незалежно від їхнього бажання, а також використовувати надані їм права за власним бажанням шляхом їх активної чи пасивної поведінки.

З точки зору юридичної антропології стереотипи діяльності чи поведінки людини також залежать від об'єктивних і суб'єктивних чинників, від традицій, що склалися в суспільстві та державі, від рівня його розвитку, тих цінностей, що в ньому закладено, а також від визначеної на психологічному рівні активності суб'єкта, його моральних постулатів, виховання тощо.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої держави зумовило прийняття цілої низки нормативно-правових актів, які мають певні особливості. Насамперед Указом Президента України № 64 / 2022 введено воєнний стан в Україні на певний термін, який за необхідності продовжується. Відповідно до умов воєнного стану надається перевага публічному інтересу над приватним, встановлюються додаткові обмеження щодо деяких прав і свобод людини та громадянина, тим самим звужується обсяг використання цих норм права, насамперед це стосується таких конституційних прав і свобод людини та громадянина, як: таємниця листування (ст. 31 Конституції України), свобода пересування (ст. 33), право на мирні зібрання (ст. 39), право власності (ст. 41), право на працю ст. 3) та ін.

Акцентуємо увагу на деяких особливостях використання цих конституційних прав у період воєнного стану. Так, у ст. 31 Конституції України визначено, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо¹².

Отже, надане право має пряму дію, держава повинна гарантувати конфіденційність приватного життя, воно ґрунтується на принципі верховенства права та є ознакою правової держави, запорукою зловживань з боку держави щодо незаконного збору інформації, створює умови для свободи слова тощо. У період правового режиму воєнного стану використання цього права дещо обмежується, що зумовлено необхідністю забезпечення національної безпе-

ки, зазначені обмеження мають тимчасовий характер і часовий вимір. Усе це зумовлює розширення повноважень як правоохоронних, так і спеціальних органів, але повинно бути регламентованим і мати законний характер, а також бути дотриманий баланс між інтересами особи та держави.

Поряд з цим ст. 33 Конституції України встановлено, що «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну»¹³. У мирний час громадяни нашої держави користуються цим правом у повному обсязі. На жаль, у період воєнного стану свобода пересування дещо обмежена, оскільки вводиться комендантська година, встановлюється заборона для виїзду за кордон окремих осіб тощо.

Відповідно до ст. 55 Конституції України «права і свободи людини і громадянина захищаються судом»¹⁴. Використовуючи цю норму права, особа може звернутися до суду за захистом свого порушеного права. У цьому випадку суб'єкт суспільних відносин шляхом своєї активної поведінки звертається до суду шляхом використання уповноважувальної норми права.

Також Конституційний Суд України у своєму рішенні надав роз'яснення щодо використання ч. 1 ст. 55 Конституції України, підкресливши, що «кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі ст. 64 Конституції України не може бути обмежене»¹⁵.

Також заслуговує на увагу ст. 43 Конституції України, відповідно до якої «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. У ч. 3 ст. 43 Основного Закону зазначається, що використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан»¹⁶. У цій статті визначено право на працю, свободу вибору роду занять, право на належні умови праці, встановлюється заборона примусової праці, окрім установлених законом винятків тощо. У період воєнного стану перевага надається публічному, а не приватному інтересу, тому можуть бути встановлені певні обмеження, змінюватися умови реалізації цього конституційного права, що пов'язано з обороною держави, забезпеченням національної безпеки шляхом залучення громадян до виконання певних робіт, також можуть бути змінені істотні умови праці. Поряд з цим

зазначені обмеження повинні мати тимчасовий характер, бути законними та необхідними.

Висновки. У період воєнного стану деякі права людини частково обмежуються, тим самим використання норм права набуває звуженого, трансформованого характеру та спрямоване на забезпечення національної безпеки та оборони, територіальної цілісності та національної самобутності. Тим часом зазначені обмеження повинні бути встановлені законом та мати тимчасовий характер.

Форми реалізації норм права зумовлені специфікою правових норм, засобів правового впливу на поведінкою суб'єктів, а також особливостями суспільних відносин, які регулюються правом.

Використання – це форма реалізації уповноважуючих (дозвільних) норм, що здійснюється суб'єктами права за власною ініціативою через активну діяльність або бездіяльність.

1. Перепелюк А. М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність: 12.00.01. Київ, 2016. 224 с. 2. Пархоменко Н. М. Реалізація права як категорія права та явище соціальної дійсності. *Альманах права. Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу*. Вип. 16. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2025-16-32-38> 3. Малишев Б. В., Москалюк О. В. Застосування норм права (теорія і практика): навч. посіб. / за заг. ред. Б. В. Малишева. Київ: Реферат, 2010. 260 с. 4. Семчик В. І. Проблеми реалізації права. *Альманах права. Праворозуміння та правореалізація: від теорії до практики*. Вип. 2. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 8–11. 5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 14.05.2014 № 389-VIII зі змінами. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 28. Ст. 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> 6. Пархоменко Н. М. Реалізація права як категорія права та явище соціальної дійсності. *Альманах права. Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу*. Вип. 16. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. DOI: <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2025-16-32-38> 7. Ромашов Р. А., Легуша С. М., Пархоменко Н. М. та ін. Теорія держави і права: навчальний посібник / за заг. ред. Р. А. Ромашова та Н. М. Пархоменко. Київ: КНТ, 2007. 216 с. С. 156. 8. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор, 2006. 477 с. С. 295. 9. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с. С. 236. 10. Семчик В. І. Проблеми реалізації права. *Альманах права. Праворозуміння та правореалізація: від теорії до практики*. Вип. 2. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 8–11. С. 8. 11. Завальнюк В. Антропологічні аспекти правозначущої поведінки. *Юридичний вісник*. 2015. № 4 С. 5–13. С. 8. 12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> 13. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> 14. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> 15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25 грудня 1997 року № 9-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#n54> 16. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>

References

1. Perepeliuk A. M. Mekhanizm zastosuvannya prava: struktura ta kryterii efektyvnosti (zahalnoteoretychnyi aspekt): dys. na здобuttia stupenia kand. yuryd. nauk. Spetsialnist: 12.00.01. Kyiv, 2016. 224 s. (in Ukr.).
2. Parkhomenko N. M. Realizatsiia prava yak katehoriia prava ta yavysheche sotsialnoi diisnosti. *Almanakh prava. Fenomen realizatsii prava v konteksti suchasnoho naukovoho dyskursu*. Vyp. DOI: <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2025-16-32-38> 16. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2025 (in Ukr.).
3. Malyshev B. V., Moskaliuk O. V. Zastosuvannya norm prava (teoriia i praktyka): Navch. posib./ Za zah. red. B. V. Malysheva. Kyiv: Referat, 2010. 260 s. (in Ukr.).
4. Semchuk V. I. Problemy realizatsii prava. *Almanakh prava. Pravorozuminnia ta pravorealizatsiia: vid teorii do praktyky*. Vyp. 2. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2011. S. 8–11 (in Ukr.).
5. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 14.05.2014 № 389-VIII zi zminyamy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 2015, № 28, st. 25 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (in Ukr.).
6. Parkhomenko N. M. Realizatsiia prava yak katehoriia prava ta yavysheche sotsialnoi diisnosti. *Almanakh prava. Fenomen realizatsii prava v konteksti suchasnoho naukovoho dyskursu*. Vyp. 16. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2025 DOI: <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2025-16-32-38> (in Ukr.).
7. Romashov R. A., Lehusa S. M., Parkhomenko N. M. ta in. Teoriia derzhavy i prava: navchalnyi posibnyk / Za zah. red. profesora R. A. Romashova ta starshoho naukovoho spivrobitnyka N. M. Parkhomenko, Kyiv: KNT, 2007. 216 s. S. 156 (in Ukr.).
8. Kelman M. S., Murashyn O. H. Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk, Kyiv: Kondor, 2006. 477 s. S. 295 (in Ukr.).
9. Zahalna teoriia prava: pidruchnyk / za zah. red. M. I. Koziubry. Kyiv: Vaite, 2015. 392 s. S. 236 (in Ukr.).
10. Semchuk V. I. Problemy realizatsii prava. *Almanakh prava. Pravorozuminnia ta pravorealizatsiia: vid teorii do praktyky*. Vyp. 2. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2011. S. 8–11. S. 8 (in Ukr.).
11. Zavalniuk V. Antropolohichni aspekty pravoznachushchoi povedinky. Yurydychnyi visnyk. 2015. № 4 S. 5–13. S. 8 (in Ukr.).
12. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> (in Ukr.).
13. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> (in Ukr.).
14. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> (in Ukr.).
15. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadian Protsenko Raisy Mykolaivny, Yaroshenko Poliny Petrivny ta inshykh hromadian shchodo ofitsiinoho tлумachennia statei 55, 64, 124 Konstytutsii Ukrainy (sprava za zvernenniamy zhyteliv mista Zhovti Vody) vid 25 hrudnia 1997 roku № 9-zp. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>

gov.ua/laws/show/v009p710-97#n54 (in Ukr.). 16. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254к/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukr.).

Tarakhonych Tetiana. The use of legal norms as one of the forms of law enforcement during martial law

The article focuses on the problem of the implementation of legal norms, its forms, and such a variety of them as use. It is emphasized that within the legal regime of martial law, the process of law enforcement remains stable and dynamic, which is due to the social essence of law enforcement activities and their nature.

It is noted that the implementation of legal norms is a certain process of implementation of legal norms by subjects of social relations into everyday life and legal practice.

It is emphasized that the forms of implementation of legal norms, namely compliance, enforcement, and application, are closely interrelated with certain types of legal norms (prohibitive, obligatory, and authorizing) and methods of legal regulation (prohibitions, obligations, and permissions). In general, the forms of implementation of legal norms correspond to certain types of legal norms, are direct in nature, and occur when subjects of social relations refrain from performing certain actions, or take active steps to fulfill certain obligations, or exercise subjective rights and legal obligations at their own discretion.

Emphasis is placed on such a form of implementation of legal norms as use, which is one of the forms of implementation of legal norms, whereby legal entities voluntarily exercise their subjective rights enshrined in the disposition of a legal norm.

The peculiarities of the use of legal norms have been highlighted, namely: it is one of the forms of implementation of legal norms; it reproduces the dispositive nature of legal regulation; it is active behavior of subjects; it is carried out by subjects through voluntary expression of will; failure to use a legal norm does not entail negative consequences or legal liability.

Attention is focused on certain features of the exercise of constitutional rights during martial law. It is emphasized that during martial law, certain human rights are partially restricted, thereby narrowing the scope of application of legal norms and directing them toward ensuring national security and defense, territorial integrity, and national identity.

Keywords: *martial law, implementation of legal norms, forms of implementation of legal norms, compliance, execution, use.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.12.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026